

kintaa. On projektiivista ajattelua väittää, että Kalevala heti painosta tullessaan olisi ollut se suuri kansallinen epos. Kysymys oli pikemminkin siitä, että tuosta kansanrunouskoosteesta piti aktiivisesti tehdä sellainen. Elias Lönnroth sommitteli Kalevalan, mutta vielä tarvittiin M. A. Castrénin aktiivinen työ nostamaan se kansalliseksi kulttikirjaksi. Kaiken kaikkiaan aivan erityisen kiehtovalta asialta Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran tarinan kuluessa alkaa tuntua kansanrunouden keräämisen, julkaisemisen ja tutkimisen historia. Puuhastelu kansanrunouden ympärillä ei missään käänteessä ollut pelkkää pyyteetöntä toimintaa, Sulkunen erittelee

ansiokkaasti niitä prosesseja, jotka kulloinkin säätelivät käsitystä oikeasta ja autenttisesta kansanrunoudesta.

Seitsemän veljeksien kohtalon ruodinnassa Sulkunen kytkee August Ahlquist-Oksasen oman vaikean suhteen SKS:ään kirjan teilaukseen. Kuuluisassa lynkkauksessa ei ollut kysymys pelkästään vääränlaisen kansankuvan synnyttämästä närkästyksestä. Mukana oli myös kosolti katkeruutta loukkauksista, joita Ahlquist-Oksanen katsoi seuran suunnalta saaneensa. Aleksis Kivistä ja hänen romaanistaan muodostui kriitikolle ”kanava padottujen tunteiden ja kertyneiden kaunojen purkautumiselle”. Mitä alkeellisemmaksi te-

os voitiin osoittaa, sitä nolompaan asemaan myös kirjan julkaisijat joutuisivat.

* * *

Kirjan antia terävöittävät Ilo-na Pikkasen pienoisbiografioista koostuva henkilögalleria ja Kirsi Kerävuoren kokoama jäsentiedosto. Lavertelu ei kuulu Irma Sulkusen paheisiin. Hän jättää suosiolla lukijalle sen, mikä lukijalle kuuluu. Viimeistelty ja tiivis, paikoitellen liki lapidaarinen tyyli, ei päästä lukijaa aivan helpolla, mutta kun kirja vielä on ulkoasultaankin huoliteltu, houkutus palata kirjan äärelle miettimään isänmaallisia aiheita yhä uudelleen on melkoinen.

Pieni urhea kirja

ULLA VIERTOLA

Jo tämän kirjan alkusanat pyysyttävät paatuneen, hajamielisen lukijan, sillä yhdeksän ensimmäistä riviä ovat silkkaa kauhua ja tuskaa. Tietoa me kaikki tänään tarvitsemme ja tiedon nimeen me yhteen ääneen vanomme, mutta yliopisto, tuo tiedon tuhatvuotinen koto, on ankan murroksen kourissa. Opiskelijoiden hallitsemattomat massat vyöryvät ovista sisään, lattioilla on opettajien särkyneiden tehtäväkuvien pirstaleita, ja tutkijoiden työ on pätkiänyt painavaksi ja turvattomaksi. Kirjoittajien mukaan työskentely yliopistossa ei ole mitään ruu-

suilla tanssimista, vaan se tuottaa nykyään myös pahoinvointia ja surua. Mielenkiintoista luettavaa – mutta onko tämä kirja tarkoitettu vain niille, jotka kaipaavat vahvaa, realistista draamaa? Sielunsa silmin voi lukea ja nähdä tuon yliopistojen rasitetun henkilökunnan raahustamassa laitostensa käytävillä, kasvot tuskasta vääristyneinä kuin kreikkalaisen tragedian naamiot. Puistattavia näkymiä. Voiko tätä kirjaa lainkaan suositella heikkohermoisille? Mutta seuraavat lauseet jo onneksi lupaaivat lohdutusta: paperi kirkastuu, kun kirjoittajat vakuuttavat, että

Ilkka Pirttilä & Susan Eriksson-Piela:
Yliopistotyön kirot ja tähti-hetket:
Kuinka kehittää hyvinvointia akateemisessa työssä?
Jyväskylä: Minerva Kustannus Oy, 2004
126 s.

akateeminen todellisuus ja yliopistotyö voisivat olla toisenlaisia ja että on mahdollista puutua niihin tekijöihin, jotka tuottavat työpahoinvointia. Hyväs-

sä akateemisessa työssä tarvitaan sekä aivoja että sydäntä; työhyvinvointia yliopistoissa olisi tuettava.

Ilkka Pirttilän ja Susan Erikson-Pielan kirja *yliopistotyön ki-roista ja tähtihetkistä* jatkuu nimensä ja alkusanojensa kaltaise-na, välillä murheen alhossa kah-laten, välillä pelastuksen tiel-le vimmatusti viittelöiden. Kir-ja perustuu olemassa olevaan yli-opistotutkimukseen ja teema-haastatteluihin, jotka Ilkka Pirt-tilä teki osana Työterveyslaitok-sella toteutettavaa projektia *Ta-paustutkimus työhyvinvoinnin kehittämisestä yliopistotyössä*. Kir-jan ytimenä on yliopistojen yh-teiskunnallisen tehtävän muutos suhteessa henkilökunnan elä-män arkitodellisuuteen, toivei-siin ja voimavaroihin. Jokin tar-kemmin määrittelemätön taho haluaisi nimittäin liittää yliopis-tot yhä kiinteämmäksi osaksi ta-loudellisiin seikkoihin panosta-vaa yhteiskuntaa, ja tällaiselle yhteiskunnalle tieto on tärkeää vain, jos sillä on välitöntä talou-dellista merkitystä. Akateemisen osajien olisi ennen kaikkea koulutettava lisää sellaisia aka-teemisia osaajia, joiden intressit ovat taloudelliset. Entäs sitten, eikö tämä ole muka oikein? Me elämme länsimaisissa yhteiskun-nissa, joiden olemassaolo perus-tuu taloudellisiin näkökohtiin; me emme enää edes uskalla so-tia keskenämme, ettemme mil-lään tavalla vahingoittaisi omia kaupallisia etujamme jonkin toi-sen valtion alueella. Ymmärret-tävästi myös tiedon tuottaminen on alistettava kokonaan palvelemaan yhteistuumiin hyväksytyjä päämääriä, vai kuinka? Tieto on tuote; yhteiskunta on sen kulut-taja, ja yliopistojen sisällä opis-keijat ovat tiedontarjoilun asi-akkaita. Kun opiskelija on asia-

kas, opetus on palvelua ja op-piminen sen vastaanottamista. Opiskelija voi valittaa saamas-taan palvelusta, jos hän ei opi tai jos hän ei opi oikein, juuri niitä asioita, jotka ovat nyt tar-peellisia. Opiskelijalle olisi tar-jottava palvelupaketteja: juuri nyt viimeistä huutoa olevia aja-tusmalleja kromatuilla vanteilla ja edullisella rahoitusratkaisul-la. Ja jatkuvan muutoksen oppi-en mukaan palvelupaketin sisäl-tö on seuraavaan sesonkiin men-nessä uudistettava, sillä kuka ha-luaisi käyttää eilispäivän ajatuk-sia?

Yliopistolain mukaan yliopis-tojen tehtävänä on mm. edis-tää vapaata tutkimusta sekä tie-teellistä ja taiteellista sivistystä. Mutta, onko meillä varaa tuol-laiseen? Meidän kansainvälinen kilpailukykyämme voi olla vaka-vasti uhattuna, jos osa joukos-ta vapaasti tutkii mitä tahan-sa hyödyntä ihan vain lystik-seen ja käyttää lyhyen, työky-kyisen nuoruutensa kallista ai-kaa tarpeettoman sivistyksen hankkimiseen. Onko niin, että taloushämähäkit ovat syystä huol-lissaan noin ongelmallisesta elä-mänasenteesta? Kun inhimilli-sen olemassaolon pääteema on olla erilaisten markkinoiden häi-riötön osanen, niin miksi kulut-taa voimiaan yksilökohtaisiin projekteihin? Pirttilä ja Eriks-son-Piela ovat kuitenkin ryhty-neet projektiin, jonka taloudel-liset funktiot ovat arveluttavat; he ovat tutkineet yliopistojen henkilökunnan työhyvinvointia ja havainneet siinä huomatta-via puutteita. Tämä siitä huoli-matta, että yliopistojen toimen-kuvaa on kirkastettu ja selkiin-nytetty lukuisilla uusilla tehtä-villä, joihin kuuluvat mm. yh-teiskunnallisen ja alueellisen vai-kuttamisen vaatimukset, oikeal-

la tavalla hyödyllisten tutkimus-tulosten ja uusien tohtorien li-sääntynyt määrällinen tuotan-to, itsearviointi ja tulostavastuu. Jo sanoina varsinkin nuo kak-si viimeistä nostavat taas luki-jan mieleen säikkyjä mielikuvia, jotka löytyvät myös kirjan teks-tistä; yliopistojen henkilökun-ta pelkää luovuutensa tukahtu-van uusien, kohtuuttomien vaa-timusten paineessa. Sillä onhan itsearviointi kuin pöyhkeä por-vari ja tulostavastuu kuin ankara patruuna; kun nuo kaksi käyvät ovesta sisään, karkaa luovuus, tuo hentoinen olentoriepu, par-kuken ikkunasta ulos.

Yliopistohenkilökunnan, tut-kijoiden ja opettajien haastatte-luissa nousevat esiin tutut tee-mat. On pätkätyötä, ja sen seu-rauksena oman elämän epävar-muutta, sekä jatkuva oman pä-tevyuden todistelun tarve. On myös jatkuva pula ajasta, jota yritetään hallita jättämällä asi-oita tekemättä, mutta valitetta-vasti tuo tekemättä jättäminen väistämättä kohdistuu myös it-selle tärkeisiin hankkeisiin. Vie-lä lisäksi löytyy kilpailua, kate-utta, kyräilyä, tiedonpuutetta ja -panntausta sekä sellaisten ih-misten hiljaista katkeruutta, jot-ka haluaisivat tehdä työnsä hy-vin, mutta eivät tunne saavansa mahdollisuutta siihen. Sellainen henkilö, joka on ollut mukana suomalaisessa työelämässä eri-tysisesti viime vuosikymmenen aikana, voi vain kylmästi ja tun-teettomasti hymähtää yliopisto-väen ongelmille; kaikki tämä on elävää arkea muillakin työpai-koilla, tätä samaa on ollut teh-taissa ja toimistoissa jo vuosien ajan. Yliopistoväen huolet eivät suinkaan ole vain heidän omi-aan. Kirja siteeraa R. Barnet-tia vuodelta 2000. Barnett esit-tää, että uudessa superkomplek-

sisessä yhteiskunnassa on neljä perustavaa periaatetta: *epävarmuus, ennustamattomuus, haastettavuus ja kilpailevuus*. Barnettin sanoihin sisältyvät merkitykset herättävät kolkkoa puistatusta: onko jo palattu näin syvälle luolakauteen ja joko nuijan isku vaanii jokaisen nurkan takana?

Kuitenkin yhteiskunnan rakenteiden pitäisi olla seurausta ihmisten toiminnasta, ja silloin myös sekä Barnettin ennustusten perusteet että nykypäivän työelämä olisivat ihmisen tahdon ja toiminnan tulosta. Miksi siis tällainen valitus ja miksi tämäkin asia on monien mielestä niin pahasti pielessä? Viisaat päättäjät ovat muotoilleet muutoksen; ei vaikuta uskottavalta, että he tahallaan tahtovat hävittää luovuuden yliopistolaitoksesta tai ajaa sen työntekijät työuupumuksen partaalle. Joskus vain tapahtuu niin, että muutoksen yhteydessä sikiää hirviöitä: muodostuu rakenteita, joita kukaan ei tarkoittanut olevaksi ja joille kukaan ei osaa tehdä mitään sitenkään, vaikka niiden syntyminen huomattaisiin. Ja kun tuollainen strukturalistinen monsteri on kerran synnytetty, ihmisen kyvyt eivät enää riitä sen nitistämiseen. Rakenteet pysyvät ja muuttuvat yhä kiinteämmiksi, mutiset niitä vastaan tahi et. Ja erityisesti hirviöt rakastavat instituutioita; niiden pitkällä käytävillä on niin mukava lepuuttaa ruhoaan, oikoa jäseniään avoimista ovista sisälle ihmispolojen työkammioiden ja tuhautella tulenkielekkeitä liian laiskasti liikuvien ahertajien perään. Yleensä hirviöllä on myös monta päätä, terävä kieli jokaisessa suussa ja iskevä sana kielen kärjellä: tämän päivän sanoja ovat mm. *kehittyminen, oppiminen ja jatkuva muutos*.

Hirviön selän takana sopii kuiskien kysellä, onko tosiaan kohtuullista edellyttää ihmiseltä kehittymistä, oppimista ja jatkuvaa muuttumista. Ovatko nämä vaatimukset, jos ne tuolla tavalla suoraan esitetään, yhtä tahditomia kuin sellaiset vaateet, joiden mukaan lähimmäistemme pitäisi hankkia tuuheimmat ja kauniimman väriset hiukset, leveämmät hartiat tai sirompi takapuoli? Tosin nuokin ovat sellaisia ehtoja, joita me jo esitämme toinen toisellemme ja joihin me olemme alistuneet. Monet meistä ovat jo onnistuneet tyydyttämään ympäristönsä asettamat (kuvitellut) vaateet ja työstäneet hartiansa ja takapuolensa yhteisöllisesti hyväksytyihin mittoihin. Samalla tavalla meidän oletetaan täyttävän myös henkisen minämme kehittymisen ja muuttumisen tarpeet ja soveltavan jatkuvaa itsearvostelua ja tuloksellista oppimista työssämme. Samoin kuin me muokkaamme kehomme hirviön vaatimusten mukaiseksi, me tottelemme sitä myös teoissamme: työntekijä esimerkiksi tietää varmasti, ettei hän voi onnistua työssään, kun sen vaatimukset ovat ajallisesti kohtuuttomia suhteessa yleisesti käytössä olevaan 24-tuntiseen vuorokauteen. Mutta silti hän uskoo, että hänen on onnistuttava. Hän olettaa epäonnistumisen johtavan siihen, että hänet korvataan toisella tekijällä, ja joka tapauksessa hän menettäisi itsekunnioituksensa. Työelämässä tästä tietämisen mitätöimisestä uskomisella seuraa haparoivaa ja kokonaisuuden kannalta tehotonta toimintaa, joka sisältää mahdollisimman helposti saavutettavia osa-onnistumisia, maustettuna jatkuvalla, epämääräisellä pahanolontunteella. Neuvoksi yli-

opistoväkeä lamauttavaan ajanpuutteeseen Pirttilä ja Eriksson-Piela suosittelevat työn määrän ja yksilöllisen ajankäytön räätälöimistä, mutta onko yksittäisen ihmisen todella mahdollista nousta tällä tavalla vastarintaan ja kysellä omia, henkilökohtaisia rajojaan? Entäs sitten, kun oma työtoveri kertoo kahvitauolla, miten hän on onnistunut levittämään hartiansa kuntosalilla, tuonut julkisuuteen kansainvälisen tason tutkimustuloksia ja valistanut opiskelijoita niin hyvin, että hänelle aina luennon päätyttyä taputetaan? Ja hirviön keltaiset silmät katsovat kollegan olkapään takaa ...

Onko *akateemisesta vapaudesta* sitten todella tullut *työkulttuurinen reliikki, muinaisjäännös*, joka kiireesti pitää siivota pois? Akateeminen vapaus käsitetään myös omaksi velvollisuudeksi; ei saa valittaa, on vain jaksettava, pärjättävä kilpailussa. Tämä sama asenne näkyy jo opiskelijoissa, jotka hymyssä suin kilpailevat tenttien arvosanoista. Yliopistotasolla ei sovi marista pienistä ongelmista. Rakenteellisia hirviöitä ei ole, *on vain omia epäonnistumisia*, ja vaikea burn out on vain itsestä kiinni. Pirttilän haastattelujen perusteella syyllisiä omaan uupumukseensa olivat ensinnäkin ne, jotka eivät olleet tarpeeksi tunnollisia ja päteviä, toiseksi ne, jotka olivat liian tunnollisia ja päteviä, ja lisäksi myös ne, jotka syyllistyivät oman, työn ulkopuolisen elämän harjoittamiseen. Haastateltavan oma itse oli näiden riskiryhmien ulkopuolella ainakin sillä hetkellä, kun terveys vielä tuntui kestävän. Vanhan ajan strukturalistinen lohikäärme istuu tiukasti yliopistolaitoksen rakenteissa, samalla kun uuden ajan hirviöt työn-

Yliopistotyön kirot ja tähti-
ket on kirja, joka säilyttää linjan-
sa loppuun asti. Kun kurjuus on
koluttu pohjia myöten ja koko
yliopistolaitos lähes hävitetty, al-
kaa voimakas elvytys. Pelastuk-

taankin kaiken suunnittelun ja toiminnan pohjaksi. *Yliopistotyön kiroi ja tähtihetket* on pieni urhea kirja; kuin Pyhä Yrjänä se käy hirviötä vastaan. Se ei arkaile vaatia rakenteiden muuttamista ihmisten hyvinvoinnin pelastamiseksi, henkilöstön suurempaa osallisuutta ja oikeudenmukaisuutta päätöksenteossa, tulosohjauksesta luopumista ja laadun asettamista määrän sijalle. Valitettavasti hirviö ei maata rötkötä vain yliopistolaitoksessa, vaan sen suomuiset kantapääät polkevat maata muuallakin yhteiskunnassa, sen muissa rakenteissa. Tarvittaisiin lisää tällaisia Yrjänöitä, joille minkään hirviön kaula ei ole liian sitkeä.